

La conferència inaugural del Congrés d'Independències Unilaterals. Perspectives històriques comparades

written by Assemblée Nacional Catalana - Oficina Internacional
| 17 d'octubre de 2021

La conferència inaugural del Congrés d'Independències Unilaterals va comptar amb la participació d'un exmembre del govern durant els anys de la lluita per la independència i posteriors, i dos exlíders dels respectius moviments populars independentistes d'Eslovènia, Estònia i Letònia. D'una banda, Dimitrij Rupel (Ljubljana, Eslovènia, 1946) que va ser ministre d'Exteriors durant el procés d'independència d'Eslovènia (1990-1993) i entre l'any 2000 i el 2008, i alcalde de la capital eslovena, Ljubljana, entre 1994 i 1998. Rupel fou portaveu dels observadors internacionals durant el referèndum del Primer d'Octubre del 2017. De l'altra banda, Ülo Laanoja (Tallinn, Estònia, 1953), un dels organitzadors de la Via Bàltica, que el 1989 va precedir la independència d'Estònia, Letònia i Lituània. Va ser dirigent del Front Popular d'Estònia i diputat del primer parlament independent del país pel Partit Democràtic dels Treballadors, una formació integrada més tard en el Partit dels Socialdemòcrates, del qual en va ser vicepresident. Exmembre de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa, des de fa anys, dona suport a la independència de Catalunya. Per últim, Vents Armands Krauklis (Valka, Letònia, 1964), polític letó, exdiputat i alcalde de la localitat de Valka (fronterera amb Estònia) i defensor de la causa catalana. Durant els anys del procés d'independència de Letònia va liderar la branca regional del Front Popular letó a Valka.

Presentada i moderada per Vicent Partal, periodista català i

director del mitjà digital *VilaWeb*, que va ser corresponsal als països bàltics durant la caiguda de l'URSS, en el marc de la conferència es van abordar diferents factors i qüestions rellevants que van caracteritzar els respectius processos històrics d'alliberament nacional a aquests països, i dels quals es poden treure aprenentatges pel que fa al cas català.

En primer lloc, es va posar de relleu la **importància del caràcter democràtic dels processos d'independència**, que es fonamenten en el dret a l'autodeterminació dels pobles reconegut internacionalment per diversos tractats. En aquest sentit, Dimitrij Rupel, exministre d'afers exteriors d'Eslovènia, va posar en relleu que, en una trobada de febrer de 1990 entre el canceller austríac Franz Vranitzky i el president nord-americà George Bush, aquest va preguntar sobre els processos d'independència a Iugoslàvia i sobre si es tractava "d'un conflicte ètnic, o bé d'un moviment democràtic?". Tant els líders polítics europeus com els nord-americans aprovaven l'existència del moviment democràtic, tot i que d'entrada rebutjaven la independència. Igualment, el juny de 1991 el canceller alemany Helmut Kohl va dir al president nord-americà George Bush que "els alemanys no podien negar el dret a l'autodeterminació als eslovens, en tant que ells mateixos havien reivindicat el mateix dret i n'havien fet ús" per poder reunificar-se.

Una de les qüestions fonamentals que es van abordar durant la conferència, és la importància d'**aprofitar les finestres d'oportunitat històriques per reeixir en els objectius d'alliberament nacional**. Dimitrij Rupel va posar en relleu el context polític i històric de crisi estructural a l'antiga URSS, a l'antiga Iugoslàvia, i durant la reunificació alemanya. Va ser en aquest context que les autoritats eslovenes van impulsar una declaració de sobirania l'any 1988, i el desembre de 1990, només dos mesos després de la reunificació alemanya, un referèndum d'independència que va obtenir un 90% dels vots. Segons Rupel, la independència

d'Eslovènia es va aconseguir en el moment adequat, quan "la història va obrir les portes", tot afirmant que "si no s'hagués actuat de forma unilateral en aquell moment, la causa per la independència s'hauria perdut."

I és que van ser precisament els **fets consumats i mantenir-se fermes en la unilateralitat** les principals claus que expliquen la victòria en aquests processos històrics per la independència. En el cas d'Eslovènia, el juny de 1991 es va produir la declaració d'independència, i l'endemà es va iniciar un breu conflicte armat per l'atac de les forces Iugoslaves contra Eslovènia. Immediatament es va produir una mediació per part de la Unió Europea, per la qual Brussel·les va demanar a les autoritats eslovenes que cancel·lessin i revertissin els passos unilaterals que havien fet fins al moment, petició que va ser rebutjada. Es va acordar una moratòria de tres mesos entre Belgrad, Ljubljana i Brussel·les pel que fa a la implementació de la declaració d'independència, en unes negociacions que van suposar el tret de sortida de la "política exterior eslovena" per ser la primera vegada que representants eslovens es reunien amb delegacions iugoslaves i de la UE. Pocs dies després, en el marc de les negociacions de Brioni, amb la participació de George Bush i Giulio Andreotti, presidents dels EUA i d'Itàlia respectivament, i el segon llavors també president rotatori del Consell de la UE, James Baker, aleshores secretari d'Estat dels EUA, va afirmar que en relació amb aquest conflicte "la visió dels EUA parteix del suport a la democràcia, els drets humans, i la voluntat d'establir nous fonaments en la relació entre les repúbliques [que formen part de la Federació Iugoslava, entre les quals Eslovènia]. Els eslovens van fer passos unilaterals, i les forces armades iugoslaves van sobre reaccionar". En aquesta successió d'esdeveniments desencadenats per les autoritats eslovenes prenent la via dels fets, l'octubre de 1991 les forces armades iugoslaves van abandonar el territori d'Eslovènia, fet que va marcar un punt i a part. El desembre de 1991 Alemanya va ser el primer país a

reconèixer la independència d'Eslovènia, s'hi va afegir la UE el gener de 1991, i potències com la Federació Russa, el febrer de 1992 o els EUA, l'abril del mateix any.

Aquests fets demostren la importància d'aprofitar les finestres d'oportunitat en l'àmbit internacional, així com la importància *per se* dels factors exteriors. Ülo Lanooja, exlíder del Front Popular d'Estònia, va exposar que **en els darrers anys els diplomàtics espanyols han fet una gran tasca als països bàltics en defensa dels interessos de l'Estat i contra l'independentisme**, i que per aquest motiu el govern estonià s'havia mantingut en silenci en relació amb la qüestió catalana, especialment durant els fets de la tardor de 2017.

Igualment, **el paper de la cultura com a impulsora del moviment als països bàltics i Eslovènia**, amb la preparació de manifestos i la implicació directa en el lideratge de les plataformes de la societat civil, com els Fronts Populars als bàltics, va ser cabdal. Cal destacar la rellevància d'artistes, escriptors, intel·lectuals, músics, pintors, etc., com a motors del renaixement nacional i veus crítiques contra el centralisme, tant a l'URSS com a Iugoslàvia.

La mobilització popular de masses va ser de la mateixa manera fonamental per assolir els objectius, especialment en el cas dels països bàltics. Així, a Letònia i Estònia es van organitzar els anomenats Fronts Populars, moviments de base estructurats en grups locals, amb representacions i cèl·lules als centres educatius, als centres de treball, fàbriques, etc., amb una xarxa de branques regionals coordinades entre si, i alhora coordinades totes amb els centres a les respectives capitals, tot combinant centralisme amb descentralització en funció de les accions i campanyes que s'havien de dur a terme.

A més a més, **són essencials les aliances o potencials suports dins de l'estat matriu, amb altres moviments nacionals d'autodeterminació**. De la mateixa manera, es va mencionar la

rellevància de conscienciar i mobilitzar les opinions públiques a Europa a favor del dret a l'autodeterminació i en contra de la repressió, a través d'iniciatives com la recollida de signatures.

Pel que fa a les diferències entre els casos dels països bàltics i el cas català, una de les principals que es va destacar va ser l'aspecte de la legalitat internacional de les respectives situacions d'ocupació. D'una banda, tal com va destacar el letó Vents Armands Krauklis, **els països bàltics partien d'una situació prèvia més favorable que Catalunya**, en tant que una part important de països del món, especialment a occident, no reconeixien l'annexió dels bàltics per part de la Unió Soviètica en acabar la Segona Guerra Mundial. D'altra banda, des d'un punt de vista constitucional, la Constitució soviètica de 1976 reconeixia explícitament el dret a l'autodeterminació de les repúbliques que formaven part de la Unió. Per contra, la repressió era molt més dura que a Catalunya, de manera que era molt més difícil defensar públicament idees i projectes independentistes, fins i tot des d'un punt de vista purament discursiu.

Tot i aquesta repressió, i **encara que la majoria d'observadors externs i una part important de la població interna consideraven que les independències dels països bàltics i Eslovènia eren impossibles atesos els grans desequilibris de forces, finalment van tenir èxit**. En tots aquests casos van arribar punts d'inflexió que van fer prendre consciència a la gent del seu poder per canviar les coses. Aquí tots els ponents van coincidir en el fet que els factors més importants per assolir els objectius són la determinació i la fe en l'èxit.